

Het strand en verder

'Eén uur omhelzen, één uur is mij genoeg, dan weet ik hoe het voelt', laat Judith Herzberg haar meerminnetje zeggen in het bloedmoole, maar Intrleste libretto dat ze schreef op het beroemde Andersen-sprookje. Een uur lang het publiek, elkaar en elkaars artistieke medium omhelzen, is ook precies wat de muzikanten en toneelspelers van Walpurgis en De Roovers trachten te doen in de serie door Bronks geproduceerde voorstelling 'De kleine zeemeermin'.

Jef AERTS

Les Bains, ooit een drukbezocht badencomplex in Vorst, vormde de prachtige, maar vervallen locatie waar jeugdtheater Bronks in oktober 1999 enkele voorstellingen van 'De kleine zeemeermin' presenteerde. Het kleintje dat door medewerkers van muziektheatercollectief Walpurgis en De Roovers werd ontworpen, bleek over voldoende potentieel te beschikken om er een volwaardige en reisklare theatervoorstelling van te maken. De tot de verbeelding sprekende tegelwanden, gaanderijen en de bijzondere akoestische eigenschappen van de oorspronkelijke ruimte, werden hiervoor noodgedwongen ingeruild voor het zwart van de toneelzaal. 'De kleine zeemeermin' anno 2001 is dan ook een heel nieuwe productie geworden, vertrekkende vanuit hetzelfde materiaal, maar aangevuld en uitgezuiverd. Naast actrices Sara de Bosschere en Luc Nuyens en sopraan Judith Vindevoegel, staat ook harpiste Cécile Mairchal op de planken. Zij neemt de plaats in van de pianiste uit de eerste versie. 'Elektro-akoestische' Charo Calvo sleutelt aan een specifiek klankuniversum, terwijl scenograaf Stef Depover voor de visuele aankleding zorgt.

De samenwerking tussen Walpurgis en De Roovers heeft een al wat langere ontstaansgeschiedenis: de eerste ontmoeting vond plaats tijdens het Antwerpen'93-project '1834' in de Bourlaschouwburg. Enkele jaren later voegden beide groepen zich bij Maatschappij Discordia in 'De Roovers' van Friedrich Schiller. 'De kleine zeemeermin' kwam er in 1999 op vraag van Oda van Nuyens, artistiek leider van Bronks, die graag wilde dat Luc Nuyens en Sara de Bosschere eens wat voor haar huis maakten. De tekst van Judith Herzberg zat al langer in hun map met gedroomde projecten - 'hij blijft altijd rondspoken in je hoofd,' zegt de Bosschere - en aangezien het een libretto is, was het van zelfsprekend om opnieuw met Walpurgis de repetitieruimte in te duiken.

SCHUIM

In 1836 schreef Hans Christian Andersen (1805-1875) zijn versie van het sprookje. Het verhaal is wel bekend: een zeemeermin mag op haar vijftiende verjaardag boven water een kijkje nemen. Er steekt een storm op en zij redt een prins van een zinkend schip. Vanaf die dag is niets meer hetzelfde: ze wil een leven als dat van de mensen, met twee benen en een onsterfelijke ziel.

Dat kan, zegt de zeeheks en ze geeft het meerminnetje een stel benen in ruil voor haar stem. De voorwaarde is dat ze de prins voor een huwelijk weet te strikken, anders zal ze sterven en schuim op de golven worden. Het stomme meisje zoekt de prins op en wint zijn hart. Een trouwpartij zit er echter niet in en de prins geeft zijn hand aan een mooie prinses uit een ander land. De zussen van de kleine zeemeermin zwemmen haar met een mes ter hulp: ze kan alsnog haar leven redden als ze de prins doodt. Het meisje weigert en springt overboord om zelf te sterven. Als beloning voor deze daad mag ze net als de mensen genieten van een eeuwige Hemelse rust.

Natuurlijk past dit moralistische einde niet langer bij onze tijdsgeschiedenis en sprookjesgigant Disney vorzon er dan ook een ander slot bij: de prins gaat het meisje achterna, ze trouwen toch en blijven in liefde verder leven. Alsof dit niet volstond, is er intussen al een 'Little Mermaid II - Return to the Sea' op de markt gebracht, waarin een baby-bastardmeermin de hoofdrol speelt.

Nee, dan getuigt de ontroerende bewerkings die de Joods-Nederlandse schrijfster Judith Herzberg (1934) maakte van een veel grotere fijnevoeligheid. Met weinig woorden, maar ongenadig doeltreffend legt ze de twijfel, de pijn en het verschurende verlangen in de tekst bloot. Geen blij einde in haar verhaal: de kleine zeemeermin wordt schuim op de golven en dat is het. Geen hemelvaart of prinselijke redding. Alleen het onherroepelijke verlies blijft.

Sara de Bosschere: 'Judith Herzberg brengt een paar accenten aan in het sprookje die een meer poëtische, filosofische of diepzinnigere gelaagdheid geven dan de vertelling op zich. Het is alsof ze met een soort zoeklichtje over het sprookje gaat en af en toe even stilstaat. Het thema is universeel en op verschillende dingen toepasbaar. De overgang tussen de onder- en bovenwaterwereld wijst op het volwassen worden van een kind, het ontdekken van de eigen seksualiteit en noem maar op.' 'Je kan het zelfs op de problematiek van de bootvluchtelingen of asielzoekers toepassen', vult dramaturg Jan de Vree aan: 'Denken dat je naar een betere wereld kan verhuizen waar je nu van afgesloten bent. En alles achterlaten om naar die andere wereld te gaan, ook ondanks de waarschuwingen dat het fout kan lopen.'

Luc Nuyens: 'Het schuim dat achterblijft, is een metafoor voor hoe weinig je bent op de golven der geschiedenis. Het op en neer

gaan van de geschiedenis en de verschillende stromen die daarvoor ontstaan. Aan de kust gebeurt dat voortdurend en het enige dat achterblijft, is wat schuim. Dat maakt het stuk ongelooflijk universeel. Het verlies is een heel belangrijk gegeven. Vanaf dat je kind bent en je een beetje bewust wordt van de wereld, besef je dat je veel moet verliezen.' Vindevoegel: 'Het sterven is een symbool voor dat verlies. Het is een deel van de menswording. De jeugd laat je ook achter je. Vroeger dacht ik altijd dat ik mijn zoon zou kunnen uitleggen wat hij moest doen, om hem zo te behouden om fouten te maken. Dat kan je niet. Je kan van een kind niet verlangen dat het, omdat jij bepaalde dingen weet die je zelf hebt ondervonden, geen fouten meer maakt. Het is bijna tragisch, maar het kan niet anders. Het tragische komt voort uit de conflictsituaties waarin je voortdurend belandt. Pijn doet het in dit geval altijd, wat de zeemeermin ook kiest: of zij doodt hem of ze sterft zelf. Heel mooi is wat ze over deze dilemma's zegt: 'Ik wil niet verlopen in het beseffen dat het levend had kunnen zijn.' Er is hoop en die doet je vertrekken, waardoor je niet anders kan dan die dingen te doen waarin je trouw bent aan jezelf.'

KUSTLIJN

Herzberg schreef 'De kleine zeemeermin' ongeveer twaalf jaar geleden in opdracht van het Nederlandse muziektheaterhuis Orkater. Bij het schrijven had ze een kinderpúblic voor ogen. 'Eigenlijk houden we niet echt rekening met het feit dat het een tekst voor jongeren is', zegt de Bosschere. 'Enkel in het spelen maakt dat een verschil, omdat je laatste gesprekspartner altijd het publiek is. Dat vind je pas op

het moment van de voorstelling.' Nuyens: 'Judith Herzberg gebruikt ongelooflijk eenvoudige zinnen. Door haar heldere taal hoeven we ons geen zorgen te maken over de verstaanbaarheid en kunnen we alle kanten op. Voor de volwassenen is het misschien wel net iets meer, of iets anders dan voor kinderen. Het materiaal bevindt zich in een soort overgangsgebied tussen kinderen en volwassenen. Ze ervaren het elk op hun eigen manier.' Volgens Vindevoegel is het dan ook niet nodig compromissen te hanteren ter bevordering van de helderheid, omdat iedereen het verhaaltje toch al eens gehoord heeft: 'Je kan de tekst van Judith Herzberg in zijn gelaagdheid laten zijn wat hij is, omdat het verhaal zo eenvoudig en gekend is. We hoeven niet eenduidig in onze personages te zijn. Meerdere spelers kunnen tegelijk de zeemeermin spelen en de narratieve vorm hoeft niet echt gevolgd te worden.'

De kleine zeemeermin heeft een prachtige stem, dat leren we van de heks die haar stemgeluid voor zichzelf opeist in ruil voor een stel voeten. Op de planken geeft Judith Vindevoegel de zingende meermin gestalte, terwijl de Bosschere haar woorden tussen het zewier weeft: 'Eigenlijk is het verhaal opgebouwd rond een traumatisch moment, het uitrukken van de stem. Je hebt het verhaal voor het trauma en dat erna met de fysieke pijn en een verlies. In de onderwaterwereld vertaalt Judith de gedachten die de zeemeermin nog kan uitspreken muzikaal en in de bovenwereld vertaalt ik met woorden wat zij niet meer kan zingen. In die zin heb je de vertellende en de abstracte ervaring die elkaar aanvullen.' Vindevoegel: 'Ik vond het belangrijk dat de gezongen stem in het begin heel sterk aanwezig was, om dan in het tweede stuk consequent te verdwijnen.

De Kleine Zeemeermin: 'Het gaat erom samen de kustlijn te vinden.'

(Foto: Patrick de Spiegelraek)

Alleen helemaal op het einde komt ze even terug. Je kan het fysiek aanvoelen als iets dat plots wegvalt. We willen allemaal samen zingen in de onderwaterwereld. Dat is ook een belangrijk thema: het vertrek van één individu uit een groep. Het lostrekken uit een familie om op zoek te gaan naar iets anders. Wat wij proberen te doen, is de dissonanten uit te lichten. In het mooie verhaal dat er is, geeft Judith Herzberg enkele dissonanten aan. Dat proberen wij ook in de muziek te doen. Daardoor komt er een soort dubbele gelaagdheid: er is een gewone basis met harmonische muziek, die we proberen verder open te breken. Het gebruik van hedendaagse muziek helpt daarin.'

Het doorklinken van de scheiding tussen twee werelden schraagt de vertelling in 'De kleine zeemeermin'. Dat gegeven sluit nauw aan bij de manier waarop spelers, musici en klankarchitecte Charo Calvo de gangbare barrières tussen woord en muziek trachten te ontstijgen. Vindevoegel: 'Thematisch sluit het verhaal aan bij wat wij met Walpurgis willen doen. We proberen de wereld van het woord en die van de muziek met elkaar te laten communiceren, zonder dat we ieders eigenheid moeten opgeven. Ik vind het heel prettig om verschillende disciplines bij elkaar te brengen. Hierdoor ontstaan er conflicten, tussen muziek en woorden, maar ook met de scenografie of de klankband. Er zijn onvermijdelijk wrijvingen; wat telt is hoe je daarmee omgaat. Toch bestaat er geen trucje om muzikanten en tekst samen te brengen. Het is iets dat je nooit echt kan vinden en dat maakt het zo boeiend.' 'Het gaat erom samen de kustlijn te vinden', vult de Bosschere aan. 'Het gebied dat zich niet onder water en toch ook niet op land bevindt, een zone die voor allemaal bewandelbaar is. In dat niemandsland kunnen we elkaar ontmoeten.' En Nuyens: 'Alles speelt zich af op het strand, waar soms het ene komt en dan weer het andere. Daardoor blijft het werkproces - en ook het leven - altijd in beweging.'

'DE KLEINE ZEEMEERMIN'

wordt op 5 januari om 20.00 uur en op 6 en 7 januari om 15.00 uur gespeeld in De Singel, Antwerpen (info en reserveraties: 03/248.28.28). Daarna volgen reizvoorstellingen (info: 02/21.999.21, Bronks).